

PATVIRTINTA

Elektrėnų savivaldybės tarybos

2024 m. gegužės 29 d. sprendimu Nr. VII.TS-108 /

Šalčininkų rajono savivaldybės tarybos

2024 m. gegužės 30 d. sprendimu Nr. T-(1.3 E)-297 /

Širvintų rajono savivaldybės tarybos

2024 m. gegužės 30 d. sprendimu Nr. 1-80 /

Švenčionių rajono savivaldybės tarybos

2024 m. gegužės 30 d. sprendimu Nr. T-138 /

Trakų rajono savivaldybės tarybos

2024 m. gegužės 30 d. sprendimu Nr. S1E-100 /

Ukmergės rajono savivaldybės tarybos

2024 m. gegužės 30 d. sprendimu Nr. 7-135 /

Vilniaus rajono savivaldybės tarybos

2024 m. gegužės 24 d. sprendimu Nr. T3-181

2024–2029 M. VILNIAUS REGIONO FUNKCINĖS ZONOS STRATEGIJA

I SKYRIUS

TERITORIJA, KURIOJE ĮGYVENDINAMA STRATEGIJA

Vilniaus regiono funkcinę zoną sudaro 7 savivaldybės.

Funkcinės zonos įgyvendinimo teritorijos plotas užima 9 329 km²*, gyventojų skaičius siekia 259 714 (2023 m.):

- Elektrėnų savivaldybės teritorija užima 509 km², gyvena 23 873 nuolatiniai gyventojai;
- Šalčininkų r. savivaldybės teritorija užima 1 493 km², gyvena 29 342 nuolatiniai gyventojai;
- Širvintų r. savivaldybės teritorija užima 905 km², gyvena 14 816 nuolatiniai gyventojai;
- Švenčionių r. savivaldybės teritorija užima 1 691 km², gyvena 22 265 nuolatiniai gyventojai;
- Trakų r. savivaldybės teritorija užima 1 207 km², gyvena 33 437 nuolatiniai gyventojai;
- Ukmergės r. savivaldybės teritorija užima 1 395 km², gyvena 34 038 nuolatiniai gyventojai;
- Vilniaus r. savivaldybės teritorija užima 2 129 km², gyvena 101 943 nuolatiniai gyventojai.

* Čia ir toliau pateikiami naujausi prieinami Oficialiosios statistikos portalo duomenys, jei nenurodyta kitaip.

Naujų ryšių susiformavimą, vykdant savivaldybių funkciją**, skirtą sąlygų verslo ir turizmo plėtrai sudarymui bei šios veiklos skatinimui, gali lemti nurodytos prielaidos:

1) Funkcinės zonos savivaldybes sieja sukurti bendri regioninio lygmens turizmo maršrutai. 2014–2020 m. savivaldybės bendradarbiavo įgyvendindamos projektus, skirtus savivaldybes jungiančių turizmo trasų ir turizmo maršrutų informacinės infrastruktūros plėtrai: buvo įrengta turizmo ženklavimo infrastruktūra, skirta užtikrinti turistų bei lankytojų informuotumą apie turizmo maršrutuose ir turizmo trasose esančias lankytinas vietas (įgyvendinti projektai „Pietryčių Lietuvos turizmo maršrutas“, „Turizmo maršruto Elektrėnai–Širvintos–Ukmergė informacinės infrastruktūros plėtra“, „Dviračių turizmo trasų ir maršrutų (jungiančių su Trakų ir Vilniaus rajono savivaldybėmis) ženklavimas“).

2) Vietinių turistų kelionių skaičius Vilniaus regione siekia 106 tūkst., t. y. tūkstančiui gyventojui tenka 131 kelionė per metus (atvykimo vieta / išvykimo vieta Vilniaus apskritis, 2019 m.), tai daugiau nei vidutiniškai šalyje, kur vertinant keliones tame pačiame regione, tūkstančiui gyventojui tenka 118 vietinių turistų kelionių. Daugiau nei Vilniaus regione keliaujama tik Alytaus regione (kelionių skaičius tūkstančiui gyventojų) – 184, Kauno regione – 168, Utenos regione – 165. Tai rodo, kad Vilniaus regiono funkcinės zonos gyventojams, kuriems lankytini objektai yra pažįstami dėl jų artumo ar neformalių kontaktų bei žinių apie gretimas savivaldybes, vietiniai maršrutai yra patrauklūs. Todėl koordinuota rinkodara, nukreipta į kitų regionų ar užsienio turistus, gali turėti teigiamą efektą ir rezultatyviau išnaudoti esamus turizmo išteklius, tolygiau paskirstant iš kitų regionų ir užsienio atvykstančių turistų srautus. Užsienio turistų kelionių srautai tuo tarpu atskleidžia, kad intensyviai judama tarp Vilniaus ir Kauno, pro Elektrėnus, taip pat nuo Kauno link Anykščių, pro Ukmergę* (2022 m.).

3) Funkcinės zonos savivaldybes sieja turizmo teminiai ištekliai (pavyzdžiui, objektai, reprezentuojantys senųjų sostinių – Vilniaus, Trakų, Kernavės – istoriją (asmenybes, kultūros paveldo objektus, paminklus); objektai, reprezentuojantys Vilniaus regiono funkcinės zonos žydų paveldą, istoriją ir asmnybes; objektai, pristatantys Abiejų Tautų Respublikos istoriją ir asmnybes), kurie nėra pilnai panaudojami. Galima daryti prielaidą, kad regioninio lygmens maršrutai, kurie jungtų panašių temų siejamus objektus, paskatintų keliones kelių savivaldybių teritorijoje.

4) Bendruomenės „Miško uostas“***, įsteigtos 2017 m. Švenčionėliuose (traukinių stotyje), iniciatyvos atvejis iliustruoja, kad bendradarbiaujant savivaldybei ir atvykusiems profesionaliems kūrėjams sėkmingai vystomos erdvės, kuriomis naudojasi kūrėjai iš kitų vietovių (bendruomenės narių įkurta architektūros studija, bendradarbystės erdvė, tarptautinė meno rezidencija, veikia alternatyvios kultūrinės erdvės). Užmegzti ryšiai su Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjunga, „Menų gaudykle“ (kūrybinių rezidencijų tinklas), vystomi kūrėjų mainų projektai. „Miško uostas“ duomenimis, 2022 m. bendradarbystės erdvėje lankėsi apie 300 asmenų, meno rezidencijose svečiavosi 50 kūrėjų (didžioji dalis rezidentų – vizualiųjų menų atstovai,

** Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 6 straipsnio 38 punktą „sąlygų verslo ir turizmo plėtrai sudarymas ir šios veiklos skatinimas“.

* Užsienio lankytojų statistikos suvestinė: <https://experience.arcgis.com/experience/2ec81d4bbe7745cb8440b049d288c3a0>

** Detaliau susipažinti galima <http://kims.lt/>

43 iš Vilniaus, 5 iš Islandijos, 1 iš Olandijos, 1 iš JAV). Renginių lankytojų skaičius per metus siekia 1 100. Šie srutai sugeneruoti per 5 veiklos metus (neformalios iniciatyvos 2017 m.), bendruomenės duomenimis – poreikis auga, kviečiamų menininkų kūrybinį profilį apriboja galimybės pasiūlyti darbo erdves. Bendruomenės „Miško uostas“ patirtis rodo, kad nuo didžiųjų miestų* gerokai nutolusi teritorija turi potencialo pritraukti kūrėjus. Regiono ir užsienio šalių kūrėjai, kūrybinių industrijų srityje veikiančių įmonių darbuotojai reziduoja ne tik Vilniaus mieste, bet yra linkę rinktis kūrybai patrauklias alternatyvias erdves. Darytina prielaida, kad panašios bendradarbiavimo iniciatyvos, skirtos viešųjų paslaugų kūrybiniam smulkiajam ir vidutiniam verslui (nuo informacinių technologijų iki menų), bus aktualios. Tai lemia besikeičianti gyvenamoji aplinka ir globalios tendencijos. Kompleksinės ir įvairialypės paslaugos funkcinės zonos savivaldybėse nėra teikiamos, todėl su sąlyga, kad naujai kuriamos paslaugos nebus dubliuojamos, paslaugų tinklas tenkins vartotojų bent iš kelių besiribojančių savivaldybių poreikius.

Naujų ryšių susiformavimą, vykdant savivaldybių funkcijas**, skirtas **formaliojo bei neformaliojo švietimo paslaugų organizavimui**, gali lemti šios prielaidos:

1) Geografiškai savivaldybes skiria patogus susisiekti atstumas – Vilniaus rajonas kaip žiedinė savivaldybė apjungia susijusias Elektrėnų, Širvintų rajono, Švenčionių rajono ir Šalčininkų rajono savivaldybių teritorijas (kelionės atstumai*** tarp savivaldybių centrų ir Vilniaus rajono savivaldybės didesnių gyvenamųjų vietovių siekia apie 45 min., pavyzdžiui, kelionė Šalčininkai–Pagiriai trunka 37 min., Elektrėnai–Maišiagala 28 min., Švenčionys–Nemenčinė 47 min., Širvintos–Maišiagala 20 min.), nedidelis atstumas Ukmergės ir Širvintų (pasiekama per 25 min.). Todėl su sąlyga, kad bus pasiūlytos kitos kokybės ar kitokio turinio programos, kurios nėra teikiamos pačioje savivaldybėje, ir užtikrintas pavėžėjimas, gali susiformuoti nauji ryšiai.

2) Neformaliojo vaikų švietimo (toliau – NVŠ) plėtrai ir naujų formaliojo ugdymo metodų diegimui yra palanki bendra neformaliojo ugdymo tendencija – susijusių sričių NVŠ dalyvaujančių vaikų skaičius yra gana stabilus arba auga. NVŠ galimybėmis pasinaudojusių mokinių dalis (išskyrus ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme dalyvaujančius vaikus) Vilniaus regiono funkcinės zonos savivaldybėse yra artima arba aukštesnė už šalies vidurkį (62,2 proc.): aukščiausias rodiklis Elektrėnų savivaldybėje – 68,8 proc., žemiausias – Trakų rajono savivaldybėje – 60 proc., kitose siekia nuo 60,8 proc. iki 66,8 proc. (2022–2023 m. m., Švietimo valdymo informacinės sistemos duomenys). Tai rodo, kad paklausa yra stabiliai aukšta. 2019–2024 m. Švietimo valdymo informacinės sistemos duomenimis, tarp gausiausiai lankomų išlieka menų, informacinių technologijų ir sporto būreliai (vertinami Elektrėnų, Širvintų rajono, Švenčionių rajono, Šalčininkų rajono, Ukmergės rajono ir Vilniaus rajono savivaldybių duomenys, 1 lentelė). Atsižvelgiant į funkcinės zonos savivaldybes skiriančius atstumus, galima užtikrinti NVŠ ir formaliojo švietimo paslaugas (integruotas pamokas, pamokas

* Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1059/2003, 4b straipsnis, didmiestis: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:02003R1059-20180118#tocId8>

** Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 6 straipsnio 8 punktą „ikimokyklinio ugdymo, vaikų ir suaugusiųjų neformaliojo švietimo organizavimas, vaikų ir jaunimo užimtumo organizavimas“ ir 7 straipsnio 6 punktą „priešmokyklinio ugdymo, bendrojo ugdymo, profesinio mokymo ir profesinio orientavimo organizavimas, savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų iki 16 metų mokymosi pagal privalomojo švietimo programas užtikrinimas, mokyklų (klasių), vykdančių bendrojo ugdymo programas ir skirtų šalies (regiono) mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, kadetų ugdymo mokyklų, skirtų šalies (regiono) mokiniams, išlaikymas“.

*** Įvertinta naudojantis „Google Maps“ įrankiu, žiūrėta 2024-04-27.

netradicinėje aplinkoje) kitose savivaldybėse, nesutrikdant ugdymo proceso. Todėl daroma prielaida, kad padidinus specializuotų švietimo paslaugų pasiūlą (nesidubliuojančias programas), ir užtikrinant pavėžėjimą, gali susiformuoti nauji ryšiai.

1 lentelė

Metai	Muzika	Dailė	Choreografija, šokis	Sportas	Techninė kūryba	Informacinės technologijos	Technologijos	Medijos	Etnokultūra	Turizmas ir kraštotyra
2019-2020	2 731	1 549	2 601	5 666	271	1 118	805	146	314	394
2020-2021	2 734	1 602	2 685	5 485	380	1 470	726	101	398	402
2021-2022	2 385	1 590	2 368	5 346	349	1 600	672	85	305	383
2022-2023	2 741	2 050	2 375	5 492	445	1 821	760	105	427	358
2023-2024	2 767	1 812	2 285	5 484	365	1 524	653	60	387	306

3) Trečiojo amžiaus universitetų, kurie skatina kartų bendradarbiavimą ir mokymąsi visą gyvenimą, veikla yra sąlyginai naujas reiškinys Lietuvoje (2012 m. veikė 24 tokios įstaigos, o 2018 m. jų skaičius pasiekė 67). Bent po vieną trečiojo amžiaus universitetą veikia visose funkcinės zonos savivaldybėse. Trečiojo amžiaus universitetų veikla paprastai nėra susieta su vienu konkrečiu socialinės infrastruktūros objektu, ir jų veiklai gali būti panaudoti tie patys objektai, kaip ir NVŠ atveju, atitinkamai – specializuotų švietimo paslaugų pasiūla NVŠ srityse gali turėti poveikį ir suaugusių asmenų (trečiojo amžiaus universiteto klausytojų ir kt.) judėjimui tarp savivaldybių dėl švietimo paslaugų.

Esamus ryšius vykdant **antrinių žaliavų surinkimo ir perdirbimo organizavimo** funkciją* patvirtina šie faktai:

2003 m. vasario 21 d. visos aštuonios Vilniaus regiono savivaldybės įsteigė uždaryją akcinę bendrovę „VAATC“. Įstaigai pavesta užtikrinti regioninio sąvartyno ir žaliųjų atliekų surinkimo bei didelių gabaritų atliekų surinkimo aikštelių tinkamą eksploataciją, atliekų surinkimą ir tolesnį tvarkymą regiono lygiu. 2014–2020 m. regiono savivaldybės įgyvendino komunalinių atliekų tvarkymo sistemos plėtros projektus, sukurta ir plėtojama komunalinių atliekų rūšiuojamojo surinkimo, paruošimo naudoti pakartotinai ir apdorojimo infrastruktūra, visuomenė informuojama atliekų prevencijos ir tvarkymo klausimais. Funkcinės zonos savivaldybės bendrai naudojasi regioniniu sąvartynu ir žaliųjų atliekų surinkimo bei didelių gabaritų atliekų surinkimo aikštelėmis, yra užtikrinamas bendras planavimas rengiant ir įgyvendinant Vilniaus regiono atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 metų planą bei finansavimas. Tai leidžia daryti išvadą, kad funkcija yra vykdoma bendrai.

* Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 6 straipsnio 31 punktą „komunalinių atliekų tvarkymo sistemų diegimas, antrinių žaliavų surinkimo ir perdirbimo organizavimas, sąvartynų įrengimas ir eksploatavimas“.

Teritorijos, kurioje įgyvendinama Strategija, žemėlapis

II SKYRIUS FUNKCINĖS ZONOS ANALIZĖ

Funkcinės zonos bendros problemos

Bendrai spėjama **problema** – ekonominiai netolygumai tarp regiono centro ir funkcinės zonos savivaldybių ir neigiamas poveikis aplinkai. Vilniaus regiono esamos situacijos analizė (vertinama kartu su Vilniaus miestu, kuris neįtraukiamas į funkcinės zonos teritoriją), atskleidžia, kad ekonominiai rodikliai viršija šalies vidurkį, tačiau nutolusiose savivaldybėse rodikliai atitinka mažiau išvystytų regionų rodiklius ir atskirtis pakankamai ženkli.

Vertinant verslo (kartu kūrybinės ekonomikos) ir turizmo situaciją atspindinčius rodiklius matyti, kad ekonominis potencialas sutelktas regiono centre, tad kuriama vertė ir nauda pasiskirsto netolygiai. Užimtumo lygis Vilniaus regione siekia 78,7 proc. (šalies vidurkis 73,2 proc., 2023 m.), tačiau tarp savivaldybių ryškus atotrūkis: Vilniaus m. – 82,6 proc. (viršija šalies vidurkį), tuo tarpu funkcinės zonos rodikliai gerokai žemesni: Švenčionių r. – 65,7 proc., Šalčininkų r. – 63,7 proc. (pastarieji – vieni iš žemesnių rodiklių šalyje). Verslumo lygis (verslo įmonių skaičius tūkstančiui gyventojų) skiriasi kelis kartus – didžiausias Vilniaus m. (60), mažiausias – Šalčininkų r. ir Švenčionių r. (15). Prognozuojant, kad ateityje bus reikalinga darbo jėga, kurios kompetencija atitiktų rinkos poreikius, susijusius su technologijų plėtra ir aukštos pridėtinės vertės kūrimu, galima teigti, jog tinkamos sąlygos būsimų darbuotojų ugdymui nėra sudarytos – moksleivių rezultatai, kurie lemia ateities specialybių pasirinkimą yra prasti (žr. poreikių analizę).

Potencialo išnaudoti neleidžia mažiau aktyvi veikla turizmo ir kūrybinių industrijų srityse. Vertinant kūrybinį potencialą (kūrybine veikla užsiimančių asmenų dalį nuo užimtų gyventojų savivaldybėje), Vilniaus m. viršija šalies vidurkį, siekia 13 proc. (šalies – 8 proc., 2021 m.), funkcinės zonos savivaldybėse rodiklis yra lygus šalies vidurkiui arba mažesnis, siekia nuo 4 iki 8 proc. 2022 m. kūrybos sektoriaus pridėtinė vertė tarp funkcinės zonos savivaldybių pasiskirsto netolygiai: tradicines kultūrines veiklas vykdančių kultūros įmonių sukuriama pridėtinė vertė didžiausia Širvintų r. (140 Eur / 1 gyv.), mažiausia – Švenčionių r. (19 Eur / 1 gyv.), kitose funkcinės zonos savivaldybėse siekia nuo 25 iki 75 Eur / 1 gyv.; kūrybinių industrijų sukuriama pridėtinė vertė didžiausia Vilniaus r. 315 Eur / 1 gyv., mažiausia Šalčininkų r. – 27 Eur / 1 gyv., kitose funkcinės zonos savivaldybėse siekia nuo 60 iki 229 Eur / 1 gyv. (Savivaldybių kultūros indeksas 2022 m.). Bendradarbiavimas ir ryšių stiprinimas su gretimomis, stipresnėmis savivaldybių padėtų mažinti netolygumus.

Vilniaus regioną aplanko beveik trečdalis šalies turistų (regione – 1,3 mln., šalyje – 3,8 mln., 2022 m.), tačiau daugiausiai jų apsistoja Vilniaus mieste (1,1 mln.) ir neaplanko kitų savivaldybių, mažiausiai turistų apsilanko – Širvintų r. ir Švenčionių r. (iki 2 tūkst.). Daugiau kaip pusė apsistojančių turistų regione – užsienio svečiai (55 proc.), tačiau iš jų net 96 proc. lieka nakvoti Vilniuje (679 iš 706 tūkst.). Remiantis nacionalinės turizmo skatinimo agentūros „Keliauk Lietuvoje“ Lietuvos turistinių vietovių patrauklumo vertinimo tyrimo ataskaita (2022 m.), išskyrus Vilniaus rajono savivaldybę ir Trakų rajono savivaldybę, visos kitos funkcinės zonos savivaldybės yra priskirtos prie mažiausiai turistų lankomų (IV grupė, mažiau nei 5 tūkst. turistų per metus*), nors jų geografinė padėtis itin palanki (tarptautinis oro uostas, susisiekimas traukiniais (taip pat ir tarptautiniais), tranzitinis srautas ir kt.).

Ekonominiai netolygumai yra susiję ir su vyresnio amžiaus asmenų pasiskirstymu – jų didesnė koncentracija nutolusiose nuo Vilniaus miesto teritorijose lemia mažesnę perkamąją galią (atitinkamai mažesnės galimybės smulkaus ir vidutinio verslo plėtrai). Demografinės senatvės koeficientas (pagyvenusių (65 metų ir vyresnio amžiaus) žmonių skaičius, tenkantis šimtui vaikų iki 15 metų amžiaus) yra pasiskirstęs netolygiai: matyti, kad funkcinę zoną sudarančiose savivaldybėse daugiausia vyresnio amžiaus žmonių gyvena Švenčionių rajono savivaldybėje (koeficientas – 199), mažiausiai – Vilniaus rajono savivaldybėje (koeficientas – 88), kitose savivaldybėse rodiklis tarp 110–181. Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė regione siekia 76 metus (šalies vidurkis 75 metai, 2022 m.), manytina, kad artima vidurkiui ir vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė (šalies rodiklis vyrams 56 metai, moterims – 59

* Savivaldybių grupės apibrėžtos tyrime, p. 17, nuoroda:

https://lithuania.travel/other_files/infrastruktura/2022/2022_Lietuvos%20turistiniu%20vietoviu%20infrastrukturos%20vertinimo%20tyrimo%20ataskaita%2020230220.pdf

metai, Higienos institutas, 2018 m.). Sprendžiant iš to, kad Lietuvoje žemesnis pasitenkinimas gyvenimu stebimas vyresnio amžiaus žmonių grupėje (2022 m. asmenų pasitenkinimo gyvenimo lygiu tyrimas atskleidė, kad Lietuvoje savo pasitenkinimą gyvenimu kaip aukštą įvardijo 68,1 proc. 16–24 m. amžiaus gyventojų ir 37,2 proc. 65 m. amžiaus ir vyresnių asmenų) sąlygos vystytis sidabrinei ekonomikai (pavyzdžiui, vyresnio amžiaus asmenų, kaip aktyvių paslaugų vartotojų, turistų) vis dar yra nepalankios.

Nepaisant išliekančių ekonominių skirtumų, pajamos ir vartojimas Vilniaus regione auga (2018–2022 m. vidutinės disponuojamosios piniginės pajamos per mėnesį vienam namų ūkio nariui išaugo nuo 613 Eur iki 942 Eur, o vidutinės vartojimo piniginės išlaidos, tenkančios vienam namų ūkio nariui per mėnesį 2016–2021 m. padidėjo nuo 287 iki 471 Eur) – tai gali lemti ir didėjantį atliekų kiekį. Esant dabartinei situacijai, funkcinės zonos teritorijoje perdirbtų ir panaudotų pakartotinai komunalinių atliekų dalis sudaro tik 30 proc. (1,5 karto atsilieka nuo šalies vidurkio), o pašalintų sąvartyne komunalinių atliekų rodiklis (19 proc.) – priskirtinas prie prastesnių (šalies vidurkis 14 proc., 2022 m. Aplinkos apsaugos agentūros duomenys). Teritoriniai netolygumai tarp funkcinės zonos savivaldybių pakankamai ryškūs, atliekų tvarkymo rodikliai skiriasi kelis kartus: pašalinta sąvartyne komunalinių atliekų dalis Vilniaus rajono savivaldybėje – 25,82 proc., Šalčininkų rajono savivaldybėje – 11,47 proc., o perdirbtų ir panaudotų pakartotinai Elektrėnų savivaldybėje – 47,86 proc., Šalčininkų rajono savivaldybėje – 13,26 proc. Situacija rodo, kad būtini veiksmai, skirti mažinti sąvartynuose šalinamų atliekų kiekiams, skatinantys rūšiuoti ir perdirbti atliekas, įtraukiantys visuomenę į prevencijos veiklas.

Siekiant mažinti ekonominius netolygumus tarp regiono centro ir funkcinės zonos savivaldybių bei švelninti neigiamą poveikį aplinkai, aktualu decentralizuoti ekonominį potencialą, ypač susijusį su turizmu, kūrybinės ekonomikos iniciatyvomis, taip pat skatinti efektyvesnį išteklių naudojimą, rūšiuojant susidarancias atliekas, tokiu būdu mažinant disbalansą tarp centro ir atokesnių savivaldybių ir kompensuojant augančios ekonomikos poveikį aplinkai.

Įgyvendinant Strategiją dėmesys bus skiriamas darnaus vystymosi ir inovatyvumo (sumanumo) principams, savivaldybėms kartu sprendžiant viešųjų paslaugų prieinamumo, aplinkos taršos ir kitas tarpusavyje susijusias problemas. Aplinkos, demografinių ir ekonominių procesų sąveika reikalauja integruotų sprendimų, įgyvendinančių Europos žaliojo kurso strategiją: tiek tiesiogiai sumažinant šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisiją (pvz., užtikrinant turistų lankomų objektų pasiekimą tvariais būdais – pėsčiomis, dviračiais, vandens transportu), tiek subalansuojant paslaugas verslui ir efektyvinant švietimo tinklą, taip sumažinant ilgų kelionių poreikį ir to poveikį klimato kaitai.

Problemos sprendimas kartu prisidės prie Elektrėnų savivaldybės 2021–2027 metų strateginio plėtros plano (patvirtintas Elektrėnų savivaldybės tarybos 2020 m. lapkričio 25 d. sprendimu Nr. VI.TS-251), Šalčininkų rajono savivaldybės 2023–2030 metų strateginio plėtros plano (patvirtintas Šalčininkų rajono savivaldybės tarybos 2023 m. vasario 2 d. sprendimu Nr. T-1032), Širvintų rajono savivaldybės 2021–2027 metų strateginio plėtros plano (patvirtintas Širvintų rajono savivaldybės tarybos 2021 m. vasario 25 d. sprendimu Nr. 1-14), Švenčionių rajono savivaldybės 2021–2027 metų strateginio plėtros plano (patvirtintas Švenčionių rajono savivaldybės tarybos 2021 m. vasario 25 d. sprendimu Nr. T-78), Trakų rajono savivaldybės 2016–2025 metų strateginio plėtros plano (patvirtintas Trakų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. spalio 1 d. sprendimu Nr. S1-77), Ukmergės rajono savivaldybės

2021–2027 metų strateginio plėtros plano (patvirtintas Ukmergės rajono savivaldybės tarybos 2021 m. gegužės 27 d. sprendimu Nr. 7-125), Vilniaus rajono savivaldybės 2024–2026 metų strateginio veiklos plano (patvirtintas Vilniaus rajono savivaldybės tarybos 2024 m. vasario 15 d. sprendimu Nr. T3-48) bei 2022–2030 m. Vilniaus regiono plėtros plano (patvirtintas Vilniaus regiono plėtros tarybos 2023 m. kovo 1 d. sprendimu Nr. TS-9) įgyvendinimo.

Poreikiai, potencialas, bendros problemų priežastys

Nustatyti šie bendri funkcinės zonos savivaldybių **poreikiai**:

- pritaikyti gamtos ir kultūros objektus lankyti (poreikis būdingas visoms funkcinės zonos savivaldybėms): sukurti ir modernizuoti viešąjį turizmo infrastruktūrą bei vystyti bendrus turizmo maršrutus;
- ugdyti kompetencijas, reikalingas ateities ekonomikai (poreikis būdingas visoms funkcinės zonos savivaldybėms): padidinti viešųjų paslaugų smulkiajam ir vidutiniam verslui pasiūlą ir gerinti švietimo paslaugas, siekiant užtikrinti galimybę nuolat mokytis ir kurti vertę įvairiais amžiaus tarpsniais;
- skatinti pakartotinį atliekų naudojimą ir perdirbimą (poreikis būdingas visoms funkcinės zonos savivaldybėms).

1) Vilniaus regiono turizmo potencialo panaudojimo tyrimo* atlikta analizė atskleidė, kad vertinant turizmo infrastruktūros patrauklumą ir galimybes rinktis maršrutus, dominuoja vietos lygmens iniciatyvos ir investicijos, modernizuoti, bet pilnai neišnaudojami, nepritaikyti lankyti objektai, apie sukurtus maršrutus komunikuoja fragmentiškai (apsiribojama įgyvendintų projekto veiklų viešinimu), be to, trūksta lyderystės regiono lygiu. Susiduriama su viešosios turizmo infrastruktūros pritaikymo lankytojams trūkumu.

Lietuvos turistinių vietovių patrauklumo vertinimo tyrimo ataskaitoje (2022 m.), funkcinės zonos savivaldybių turistinių objektų patrauklumas vertinamas vidutiniškai (4 = labai gerai, 3 = gerai, 2 = tobulintina, 1 = nepakankamai, 2 lentelė):

2 lentelė

Savivaldybė	Bendras visų objektų vidurkis 2020 m.	Bendras visų objektų vidurkis 2022 m.	Tendencija (gerėja, prastėja, stabilu +/- 0,03)	Palyginimas su savivaldybių grupės vidurkiu ¹ (daugiau / mažiau / lygu)	Palyginimas su nacionaliniu vidurkiu ² (daugiau / mažiau / lygu)
Elektrėnų	2,61 iš 4	3,09 iš 4	Gerėja	> 2,52	> 2,71
Šalčininkų r.	2,95 iš 4	2,52 iš 4	Prastėja	= 2,52	< 2,71
Širvintų r.	2,78 iš 4	2,69 iš 4	prastėja	> 2,52	< 2,71
Švenčionių r.	2,53 iš 4	2,46 iš 4	prastėja	< 2,52	< 2,71
Trakų r.	2,97 iš 4	2,76 iš 4	prastėja	< 2,80	> 2,71
Ukmergės r.	2,41 iš 4	2,62 iš 4	gerėja	> 2,52	< 2,71
Vilniaus r.	2,62 iš 4	2,64 iš 4	stabilu	< 2,80	< 2,71

* Vilniaus regiono turizmo potencialo panaudojimo tyrimas (2022 m.), publikuojamas: <https://vilniausregionas.lt/regionas/turizmo-potencialo-panaudojimo-tyrimas/>

¹ Kai daugiau nei 15 tūkst. turistų per metus, savivaldybių grupės vidurkis 2,80 (II grupė); kai mažiau nei 5 tūkst. turistų per metus, savivaldybių grupės vidurkis 2,52 (IV grupė).

² Bendras nacionalinis Lietuvos savivaldybių turistinių objektų įvertinimų vidurkis yra 2,71 iš 4 galimų.

Iš minėtų turizmo tyrimų matyti, kad visose funkcinės zonos savivaldybėse yra poreikis tiek pritaikyti turizmo ir gamtos objektus lankyti, tiek vystyti bendrą veiklą ir stiprinti lyderystę. Siekiant paskatinti lankytojus tolygiai keliauti po visą regioną, yra būtina bendrai vystyti turizmą, užtikrinti paslaugų kompleksškumą, gerinti traukos objektų pasiekiamumą ir pritaikymą visų poreikiams. **Turizmo potencialas – pakankami ištekliai turizmui vystyti** – stipriausiai išreikštas Vilniaus rajono ir Trakų rajono savivaldybėse, Vilniaus regiono funkcinė zona ribojasi ir su labiausiai užsienio turistų lankoma Vilniaus miesto savivaldybe (1,1 mln., šalyje – 3,8 mln., 2022 m.), ir tuo gali būti pasinaudota tenkinant funkcinės zonos savivaldybių poreikį sukurti ir modernizuoti viešąjį turizmo infrastruktūrą bei vystyti bendrus turizmo maršrutus (į bendrus maršrutus įtraukiant ir Vilniaus miesto lankytinus objektus).

2) Funkcinės zonos savivaldybėse kūrybinių verslų skaičius 2020–2024 m. išaugo 55 proc. (nuo 269 iki 417, ekonominės veiklos rūšies R sekcija „Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla“), o mokslinė ir techninė veikla užsiimančių ūkio subjektų skaičius išaugo 85 proc. (nuo 510 iki 948, ekonominės veiklos rūšies M sekcija „Profesinė, mokslinė ir techninė veikla“) – tai reiškia, savivaldybės, skatindamos smulkųjį ir vidutinį verslą, turėtų labiau atsižvelgti į kūrybinę bei inovatyvią veiklą vykdančių įmonių, kūrėjų, tokią veiklą ketinančių pradėti asmenų poreikius, jų veiklos specifiką. Funkcinėje zonoje savivaldybių kultūros makroekonomikos subindekso* vidurkis atskleidžia, kad kūrybinių industrijų sektorius nėra tolygiai aktyvus: Širvintų rajono savivaldybėje siekia 22,36 balo, o Švenčionių rajono savivaldybėje 4,52 balo (iš 100 galimų). Siekiant paskatinti inovacijų plėtrą regione, mažinti nutolusių nuo centro teritorijų ekonominę atskirtį, yra aktualu sudaryti sąlygas meno ir verslo idėjų kūrimui, naujų kūrybinių įmonių steigimui, socialinės ekonomikos principų skatinimui, atsižvelgiant vietos specifiką ir poreikius, keistis informacija bei kompetencijomis.

3) Neformaliojo ugdymo įvairovė funkcinės zonos savivaldybėse nedidelė – stokojama informacinių technologijų, technologijų ir kitų kryptių pasiūlos. NVŠ informacinių technologijų ir technologijų programų dalis sudaro iki 20 proc. nuo visų siūlomų programų, o vertinant be Vilniaus miesto – tik 6 proc. (Atvira informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistema AIKOS, 2021 m.). Tai turi įtakos talentų ugdymui ir tolesniems moksleivių rezultatams. Moksleivių pasiekimai funkcinės zonos savivaldybėse, vertinant išlaikiusių brandos egzaminus dalį nuo visų laikusių ir gavusių aukščiausius balus, atsilieka nuo šalies vidurkio (2023 m.): lietuvių kalbos ir literatūros valstybinį brandos egzaminą išlaikė 88 proc. moksleivių ir aukščiausius balus gavo 9 proc. (šalies vidurkis atitinkamai 93 proc. ir 15 proc.), matematikos – 76 proc. ir 4 proc. (šalies vidurkis – 86 proc. ir 9 proc.), fizikos – 92 proc. ir 9 proc. (šalies vidurkis – 95 proc. ir 15 proc.), informacinių technologijų – 80 proc. ir 5 proc. (šalies vidurkis – 91 proc. ir 15 proc.). Funkcinės zonos savivaldybėse fizikos ir informacinių technologijų brandos egzaminus pasirinko laikyti mažiau moksleivių nei vidutiniškai šalyje (2023 m., Nacionalinė švietimo agentūra): fizikos brandos egzaminus laikė 10 proc. (šalyje 11 proc.), mažiausiai moksleivių laikė Švenčionių rajono savivaldybėje – 3 proc., Ukmergės rajono savivaldybėje ir Vilniaus rajono savivaldybėje – 7 proc., Trakų rajono savivaldybėje – 9 proc., o informacinių technologijų laikė 12 proc. (šalyje 14 proc.), mažiausiai moksleivių laikė Elektrėnų savivaldybėje – 4 proc., Širvintų rajono savivaldybėje – 6 proc. Kad būtų paskatintas susidomėjimas tiksliaisiais mokslais ir jų taikymu, svarbu vystyti šių sričių neformalųjį ugdymą ir jį derinti su formaliojo ugdymu.

* Savivaldybių kultūros indekso tyrimas, 2022 m., nuoroda: https://www.kulturostyrimai.lt/wp-content/uploads/2023/12/SKI2022_Tyrimo-ataskaita.pdf

Gebėjimas kūrybiškai spręsti problemas, yra svarbus ateities profesijoms, tokius gebėjimus ugdyti galima pasitelkiant kūrybą ir menus, dizainą, smulkiuosius amatus ir kt. Kūrybinis potencialo vystymas gali prisidėti prie ekonominių rezultatų, pritraukiant turistus ar paskatinant gyventojus likti ir kurti savo savivaldybėje. Savivaldybių kultūros indekso rodikliai atskleidžia probleminius aspektus šioje srityje: funkcinės zonos savivaldybės pasižymi santykinai nedidele dalimi žmonių, kurie save galėtų pavadinti kūrybingais – 17,7 proc. (2022 m. šalyje tikrai save kūrybiškais laikė nuo 10 iki 27 proc.), minėtas rodiklis atspindi gyventojų atvirumą naujovėms, gebėjimą spręsti kylančius iššūkius, kurti nestandartinius, inovatyvius sprendinius. Funkcinės zonos savivaldybėse taip pat silpnas pilietinis aktyvumas: rodiklis siekia 40,75 proc. ir yra vienas žemiausių šalyje (šalyje rodiklis svyruoja nuo 69 iki 32 proc.), o tai rodo, kad visuomenė nėra linkusi puoselėti pilietinio ir tautinio tapatumo kaip vertybės. Atsižvelgiant į tai, turi būti skiriamas didesnis dėmesys vaikų ir suaugusiųjų švietimui, susijusiam su menais, dizainu, amatais, istorija, kraštotyra ir kt.

Funkcinės zonos savivaldybėse pensinio amžiaus žmonių skaičius siekia 19,4 proc. (2019–2023 m. rodiklis stabilus), vertinant 65 m. ir vyresnių žmonių skaičių matyti, kad didžiausia dalis jų gyvena Švenčionių rajono ir Ukmergės rajono savivaldybėse – 23 proc., kitose funkcinės zonos savivaldybėse nuo 15 iki 21 proc. (šalies vidurkis 20 proc., 2023 m.). Bendrai (šalies mastu) matoma, kad vyresnio amžiaus asmenys ilgiau išlieka sveiki ir aktyvūs. Aukštą pasitenkinimą mėgstamai veiklai skiriamo laiko trukme nurodo 63 proc. 65 m. ir vyresnių žmonių (2013–2022 m. rodiklis išaugo 16,5 proc. punkto), bendroje amžiaus grupėje šis rodiklis siekia 45,9 proc. Be to, aukštą pasitenkinimą namų ūkio finansine padėtimi nurodo 28 proc. 65 m. ir vyresnių žmonių (2013–2022 m. rodiklis išaugo 7,5 proc. punkto), bendroje amžiaus grupėje šis rodiklis siekia 33,9 proc. Rodikliai atskleidžia, kad auga vyresnių žmonių pasitenkinimas finansine padėtimi ir šie žmonės skiria daug daugiau laiko mėgstamai veiklai, lyginant su populiacija. Tokia situacija skatina racionaliau naudoti švietimo infrastruktūrą, įvertinant ir pritaikant visų amžiaus grupių poreikiams (įskaitant besimokančius trečiojo amžiaus universitetuose), sukuriant ugdymo programas, kurios prisidėtų prie vyresnio amžiaus žmonių aktyvumo palaikymo ir sveiko senėjimo. Poreikio užtikrinti neleidžia esamos švietimo infrastruktūros patalpų ir įrangos atskyrimas vaikų ir suaugusiųjų neformaliojo švietimo veikloms, dėl to turima švietimo infrastruktūra nėra racionaliai naudojama.

3) Funkcinės zonos savivaldybių pakartotinio atliekų perdirbimo rodiklis 1,5 karto atsilieka nuo šalies vidurkio ir, nors taikoma bendra atliekų tvarkymo sistema, skirtumai tarp savivaldybių yra dideli (detaliau žr. II skyriaus dalyje „Funkcinės zonos bendros problemos“), todėl galima daryti prielaidą, kad prastus atliekų tvarkymo rodiklius ir jų netolygumus lemia infrastruktūros išvystymo netolygumai. Taip pat Vilniaus regiono komunalinių atliekų kiekio prognozė 2021–2027 m. rodo, kad atliekų kiekis regione augs, ypač ženklus augimas prognozuojamas didžiųjų atliekų, elektros ir elektroninės įrangos atliekų ir pan. atliekų, kurios tvarkomos didelių gabaritų atliekų surinkimo aikštelėse (toliau – DGASA) (Vilniaus regiono atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 metų plano duomenys, 3 lentelė):

3 lentelė

KOMUNALINIŲ ATLIEKŲ KIEKIŲ PROGNOZĖ 2022-2027 (t)

Atliekų rūšis	2022 m.	2023 m.	2024 m.	2025 m.	2026 m.	2027 m.
Popieriaus ir kartono, įskaitant pakuotes, atliekos	9711	13894	18077	22259	26442	32817
Žaliosios atliekos	6263	7292	8321	9351	10380	11667
Medienos, įskaitant pakuotes, atliekos	2094	2363	2631	2900	3168	3504
Biologiškai skaidžios maisto (virtuvės) atliekos	0	300	20330	20520	20678	20838
Tekstilės atliekos	3733	5411	7088	8765	10443	12747
Plastiko, įskaitant pakuotes, atliekos	9794	14522	19250	23978	28706	34616
PET pakuočių atliekos	3522	3845	4167	4490	4907	5358
Kombinuotų pakuočių atliekos	934	1296	1658	2020	2382	2834
Metalu, įskaitant pakuotes, atliekos	2186	2723	3261	3798	4335	5007
Stiklo, įskaitant pakuotes, atliekos	13034	14325	15617	16909	18200	19804
Inertinės atliekos (keramika, betonas, akmenys ir panašiai)	1645	3289	4934	6578	8223	10278
Didžiosios atliekos	9734	10247	10813	11415	12055	12735
Elektros ir elektroninės įrangos atliekos	7095	6934	6954	10187	10905	11905
Baterijų ir akumuliatorių atliekos	60	61	61	61	62	62
Buityje susidaranti pavojingoji atliekos	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,5
Kitos komunalinės atliekos	6850	6816	6782	6748	6714	6681
Mišrios komunalinės atliekos	181153	182797	146724	130476	112541	84708
Iš viso	266443	276116	276515	280304	279992	275413

Tai reiškia, kad Vilniaus regione veikiančių 15 DGASA pajėgumai nebeatitiks tvarkomų atliekų kiekių. Esamas DGASA tinklas nebeatitinka ir Valstybinio atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 metų plano* reikalavimų, kad DGASA būtų įrengtos ne didesniu kaip 15 km atstumu nuo gyvenamųjų teritorijų, o miestuose – 10 km atstumu tarp tokių aikštelių. Kartu su infrastruktūros vystymu būtina didinti ir gyventojų aplinkosauginį sąmoningumą. Poreikis skatinti pakartotinių atliekų naudojimą ir perdirbimą gali būti patenkintas panaudojant **sukurta regioninę atliekų tvarkymo sistemą ir infrastruktūrą** (kartu su UAB „VAATC“).

Turimas neišnaudotas **potencialas**:

- pakankami ištekliai turizmui vystyti;
- sukurta regioninė atliekų tvarkymo sistema ir infrastruktūra.

* Patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 12 d. nutarimu Nr. 519 „Dėl Valstybinio atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 metų plano patvirtinimo“ (nauja redakcija nuo 2022-06-02).

Funkcinė zona išsiskiria patraukliais turistams nacionalinės reikšmės kultūros objektais, UNESCO pasaulio paveldo vertybėmis – 2 iš 5 Lietuvoje (Kernavės archeologinė vietovė, Struvės geodezinio lanko punktai bei Trakų istorinis nacionalinis parkas, esantis preliminariniame UNESCO pasaulio paveldo sąraše), turtingu kraštovaizdžiu. Be to, Vilniaus miesto tarptautinis žinomumas ir pritraukiami turistų srautai, patogus susisiekimas regione, sukuria palankias prielaidas pritraukti daugiau turistų į funkcinę zoną. Funkcinės zonos savivaldybėse turistų skaičius 2023 m. siekė 134 tūkst., 2019–2023 m. turistų skaičius išaugo Elektrėnų, Šalčininkų rajono, Vilniaus rajono savivaldybėse. Minėtu laikotarpiu funkcinės zonos savivaldybėse (išskyrus Trakų rajono ir Vilniaus rajono savivaldybes) išaugo turistų iš užsienio šalių skaičius, o tai rodo, kad didėja tolygumas, nes situacija gerėja būtent tose savivaldybėse, kurių rodikliai yra žemesni.

UAB „VAATC“ užtikrina bendrą funkcinės zonos savivaldybių veiklą tvarkant atliekas. Gyventojams sudarytos sąlygos kompostavimui, pakuotės, pakuotės atliekų ir antrinių žaliavų rūšiavimui, veikia MBA įrenginiai, kurie didina perdirbamų atliekų kiekius, komunalinės atliekos renkamos atskirais srautais (pvz., žaliosios, didelių gabaritų, elektros ir elektroninės įrangos atliekos), įdiegtas DGASA tinklas ir veikia žaliųjų atliekų kompostavimo aikštelės. UAB „VAATC“ duomenimis, nuo 2016 m., pradėjus eksploatuoti MBA įrenginius, tvarkomų regioniniame sąvartyne atliekų kiekiai sumažėjo daugiau kaip 20 procentų.

Galimybės ir grėsmės

Poveikį sprendžiant problemą gali turėti šios **galimybės**:

- didėjantis valstybės dėmesys tvariai ir socialiai atsakingai ekonomikai;
- auganti žiedinė ir efektyvus išteklių naudojimo ekonomika.

Siekiant įgyvendinti pokyčius, kuriant atsakingą, socialiai ir ekologiškai tvarią ekonomiką, kaip nustatyta valstybės ateities vizijos dokumente „Lietuva 2050“, dėmesys skiriamas kuriantiems žmonėms ir jų kompetencijoms, inovacijų skatinimui, atvirumui talentams ir profesijų įvairovei. Socialinės inovacijos ir individualizuotos paslaugos padės pasirengti ateities darbo rinkai. Šiomis nuostatomis remiasi ir kiti pažangai įgyvendinti skirti dokumentai – Nacionalinis pažangos planas ir plėtros programos, skirtos švietimo ir mokslo plėtrai, socialinei atskirčiai mažinti, ekonomikos transformacijai ir konkurencingumui skatinti, kultūrai ir kūrybingumui vystyti. Tai leidžia tikėtis, kad valstybės paskatomis galės naudotis verslo ir nevyriausybinų organizacijų sektoriaus atstovai, o pokyčiai bus nuoseklūs, todėl savivaldybių kuriamos paslaugos bei vystoma infrastruktūra bus pilnai išnaudojama.

Pakartotinis produktų naudojimas ir perdirbimas gali padėti sumažinti gamtos išteklių naudojimą, kraštovaizdžio ir buveinių ardymą, biologinės įvairovės nykimą. Žiedinės ekonomikos modeliu*, kuris skatinamas Europos Sąjungos ir nacionaliniu lygiu, siekiama sumažinti atliekų kiekį ir išteklių naudojimą,

* Europos Parlamento tyrimų tarnyba, nuoroda: <https://www.europarl.europa.eu/topics/lt/article/20151201STO05603/ziedine-ekonomika-kas-tai-ir-kodel-ji-svarbi>

produktus pakartotinai naudojant, taisant ir perdirbant. Efektyvus išteklių naudojimas galėtų padidinti konkurencingumą, paskatinti inovacijas bei ekonomikos augimą. Medžiagų ir gaminių pertvarkymas žiediniam naudojimui taip pat paskatintų naujoves įvairiuose ekonomikos sektoriuose.

Poveikį sprendžiant problemą gali turėti šios **grėsmės**:

- didėjantis turizmo sektoriaus konkurencingumas kituose Lietuvos regionuose ir kaimyninėse šalyse;
- augantys atliekų kiekiai dėl aktyvios ekonominės veiklos ir vartojimo.

Turizmo sektoriaus konkurencingumas yra tiesiogiai susijęs su infrastruktūros vystymu ir nuoseklia rinkodara. 2021–2027 metų Europos Sąjungos investicijų programoje pagal 5 prioritetą „Piliečiams artimesnė Lietuva“ numatomos investicijos darnaus turizmo plėtrai, įgyvendinant funkcinių zonų strategijas ir juose suplanuotus konkrečius veiksmus. Siekdama padidinti turizmo indėlį į regionų vystymąsi ir darbo vietų kūrimą, Europos Sąjunga siūlo įvairius finansavimo šaltinius (priemonės numatytos „Turizmo pereinamojo laikotarpio strategijoje“^{***}) visoms šalims narėms. Todėl nesiimant savalaikių pakeičių, kiti Lietuvos regionai ir kaimyninės šalys taps konkurencingesni dėl geriau pritaikytos viešosios turizmo infrastruktūros ir paslaugų, o tai galėtų lemti turistų srautų sumažėjimą funkcinėje zonoje.

Augant ekonomikai atliekų susidarymas dar labiau didės. Europos Parlamento pranešime^{**} teigiama, kad 2019 m. gegužės 10 d. Europoje buvo viršytos ribos – tą dieną žemyno ekologinis pėdsakas viršijo planetos biologinius pajėgumus. Tai reiškia, kad poreikiams patenkinti prireiktų 2,8 tokių planetų kaip Žemė, jei visi planetos gyventojai vartotų kaip europiečiai. Pavyzdžiui, Europos aplinkos agentūros duomenimis^{***}, 2000–2020 m. pasaulinė tekstilės gamyba išaugo dvigubai nuo 58 mln. t iki 109 mln. t ir prognozuojamas tolesnis augimas iki 145 mln. t 2030 m. Kasmet europiečiai vidutiniškai naudoja beveik 26 kg tekstilės gaminių ir jų išmeta apie 11 kg. Aktyvios ekonominės veiklos ir vartojimo tendencijos rodo, kad ateityje gali būti susidurta su atliekų rūšiavimui ir perdirbimui reikalingų pajėgumų trūkumu.

* https://single-market-economy.ec.europa.eu/news/transition-pathway-tourism-published-today-2022-02-04_en?prefLang=lt

** <https://www.europarl.europa.eu/topics/lt/article/20201119STO92005/ep-ragina-uztikrinti-tvaru-vartojima>

*** <https://www.europarl.europa.eu/topics/lt/article/20201208STO93327/tekstiles-gamybos-ir-atlieku-poveikis-aplinkai-infografikai>

Teritorijos stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių (toliau – SSGG) analizė

Problema:

Ekonominiai netolygumai tarp regiono centro ir funkcinės zonos savivaldybių ir neigiamas poveikis aplinkai.

Stiprybės	Silpnybės
Pakankami išteklių turizmui vystyti	Nepritaikyti lankyti gamtos ir kultūros objektai
Sukurta regioninė atliekų tvarkymo sistema ir infrastruktūra	Nepakankamos kompetencijos, reikalingos ateities ekonomikai
	Nepakankamas pakartotinis atliekų naudojimas ir perdirbimas
Galimybės	Grėsmės
Didėjantis valstybės dėmesys tvariai ir socialiai atsakingai ekonomikai	Didėjantis turizmo sektoriaus konkurencingumas kituose Lietuvos regionuose ir kaimyninėse šalyse
Auganti žiedinė ir efektyvaus išteklių naudojimo ekonomika	Augantys atliekų kiekiai dėl aktyvios ekonominės veiklos ir vartojimo

Funkcinėje zonoje pakanka išteklių turizmui vystyti, tačiau šios stiprybės išnaudoti neleidžia nepritaikyti lankyti gamtos ir kultūros objektai. Didėjantis valstybės dėmesys tvariai ir socialiai atsakingai ekonomikai sudaro prielaidas realizuoti turizmo potencialą ir išlaikyti turizmo sektoriaus konkurencingumą.

Nesustiprinus funkcinėje zonoje kompetencijų, reikalingų ateities ekonomikai, nebus išnaudotos valstybės paskatos, kurios atsiranda dėl didėjančio valstybės dėmesio tvariai ir socialiai atsakingai ekonomikai bei dėl augančios žiedinės ir efektyvaus išteklių naudojimo ekonomikos.

Būtina stiprinti regioninę atliekų surinkimo sistemą investuojant į infrastruktūros plėtrą, siekiant paskatinti funkcinės zonos gyventojus pakartotinai naudoti ir perdirbti komunalines atliekas. Auganti žiedinės ir efektyvaus išteklių naudojimo ekonomikos įtaka leidžia taikyti modelius, kurie galėtų sumažinti atliekų kiekius ir skatintų rūšiuojamąjį atliekų surinkimą. Tai kartu leistų valdyti grėsmę, kylančią augant atliekų kiekiams dėl aktyvios ekonominės veiklos ir vartojimo.

III SKYRIUS
TIKSLAI IR UŽDAVINIAI IR JŲ VERTINIMO RODIKLIAI

Tikslas (-ai)	Poveikio rodiklis (-iai)	Poveikio rodiklio (-ių) reikšmės			Uždaviniai	Uždavinių rezultato rodikliai	Uždavinių rezultato rodiklių reikšmės		
		Pradinė	Tarpinė	Siekiamą			Pradinė	Tarpinė	Siekiamą
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Mažinti ekonominius netolygumus ir poveikį aplinkai	Gyventojų užimtumo lygis (15–64 metų) vidutiniai skirtumai tarp regiono savivaldybių (standartinis nuokrypis)	10,5 (2020)	10,5 (2025)	7 (2030)	Paskatinti turizmo plėtrą	Sukurtos arba atkurtos teritorijos, naudojamos ekonominei, rekreacinei ar turizmo paskirčiai, ha	0 (2020)	0 (2024)	177,12 (2029)
						Dviračiams skirtos infrastruktūros metinis naudotojų skaičius, naudotojai per metus	0 (2020)	0 (2024)	2 630 (2029)
						Bendrai teikiamų viešųjų paslaugų skaičius, vnt.	0 (2020)	0 (2024)	1 (2029)
						Užtikrinti kompetencijų, reikalingų ateities ekonomikai, ugdymą	0 (2020)	0 (2024)	89 105 (2029)
						Bendrai teikiamų viešųjų paslaugų skaičius, vnt.	0 (2020)	0 (2024)	2 (2029)
	Paruoštų pakartotinai naudoti ir perdirbtų komunalinių atliekų dalis (proc.)	28 (2020)	55 (2025)	60 (2030)	Paskatinti rūšiuojamąjį atliekų surinkimą	Surinktos atskirai išrūšiuotos atliekos, t per metus	0 (2020)	0 (2024)	4 600 (2029)

IV SKYRIUS
INTEGRUOTO POŽIŪRIO APRAŠYMAS

Integruoto požiūrio, kurio laikomasi rengiant ir įgyvendinant Strategiją, aprašymas		
Strategijos atitiktis integruotą požiūrį užtikrinantiems principams	Veiksmams prisidedama prie efektyvesnio dviejų ar daugiau Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme nustatytų savivaldybių funkcijų vykdymo.	<p>Vykdamas veiksmus bus investuojama į viešosios turizmo infrastruktūros modernizavimą ir sukūrimą, pritaikant gamtos ir kultūros objektus lankymui, taip pat viešųjų paslaugų kokybės smulkiąjam ir vidutiniam verslui gerinimą, formaliojo ir neformaliojo ugdymo paslaugų plėtrą, pasitelkiant inovatyvius sprendimus ir metodus. Siekiant užtikrinti integruoto požiūrio įgyvendinimą, bus prisidedama prie atliekų rūšiavimo skatinimo regione, siekiant įgyvendinti darnaus vystymosi tikslus.</p> <p>Veiksmams prisidedama prie efektyvesnio šių Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme nustatytų savivaldybių funkcijų vykdymo:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ sąlygų verslo ir turizmo plėtrai sudarymo ir šios veiklos skatinimo (6 straipsnio 38 punktas): numatoma bendrai koordinuoti išteklius ir taikyti viešinio priemonės, taip pat skatinti kūrybinėms industrijoms vystyti pritaikytą erdvių kūrimą; ○ vaikų ir suaugusiųjų neformaliojo švietimo organizavimo (6 straipsnio 8 punktas): kuriamos erdvės ir infrastruktūra, pritaikytos teikti kokybiškas neformaliojo švietimo paslaugas; ○ savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų iki 16 metų mokymosi pagal privalomojo švietimo programas užtikrinimas (7 straipsnio 6 punktas): kuriamos erdvės ir infrastruktūra, pritaikytos teikti kokybiškas ugdymo paslaugas; ○ komunalinių atliekų tvarkymo sistemų diegimo, antrinių žaliavų surinkimo ir perdirbimo organizavimo (6 straipsnio 31 punktas): numatoma infrastruktūros plėtra, siekiant užtikrinti komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos prieinamumą ir kokybę.
	Iš kiekvienam uždaviniui priskirtų veiksmų visumos	Uždaviniui „Paskatinti turizmo plėtrą“ priskirti veiksmai sukurs ir

	<p>naudą gaus tikslinės grupės dviejose ar daugiau tarpusavyje besiribojančiose ir socialiniais ir (ar) ekonominiais ryšiais susijusiose arba potencialiai tokius ryšius galinčiose suformuoti savivaldybėse.</p>	<p>pagerins infrastruktūros objektus bei viešąsias paslaugas, kuriomis naudosis 7 besiribojančių savivaldybių gyventojai, taip pat labai mažos, mažos ir vidutinės įmonės (toliau – MVI), viešojo sektoriaus institucijos ir įstaigos: pritaikius gamtos ir kultūros objektus turistų lankymui bus formuojami bendri regiono maršrutai ir įgyvendinamos bendros viešinimo ir rinkodaros priemonės, siekiant tolygaus turizmo potencialo panaudojimo.</p> <p>Numatytas neinvesticinis veiksmas (jungtinės veiklos sutartis) užtikrins bendrus savivaldybių veiksmus kuriant regioninius turizmo maršrutus ir palaikant turizmo informacijos centrų bendradarbiavimą, bendrai valdant duomenis ir diegiant išmaniąsias technologijas, skirtas viešajai turizmo paslaugai efektyvinti. Trakų rajono savivaldybės administracija bus atsakinga už bendrus informavimo ir viešinimo veiksmus, tyrimus, regioninio turizmo maršrutų žemėlapių sukūrimą ir priežiūrą, tinklaveikos palaikymą.</p> <p>Uždaviniui „Užtikrinti kompetencijų, reikalingų ateities ekonomikai, ugdymą“ priskirti veiksmai sukurs infrastruktūrą ir pagerins viešąsias paslaugas, kuriomis naudosis 6 besiribojančių savivaldybių gyventojai, taip pat MVI, viešojo sektoriaus institucijos ir įstaigos, nevyriausybinės organizacijos: bus sukurta ir išvystytos ugdymo paslaugos, siekiant užtikrinti galimybę nuolat mokytis ir kurti vertę įvairiais amžiaus tarpsniais, taip pat pagerintos viešosios paslaugos smulkiąjam ir vidutiniam verslui.</p> <p>Numatyti neinvesticiniai veiksmai (jungtinės veiklos sutartis) užtikrins bendrus savivaldybių veiksmus švietimo paslaugų kokybei ir prieinamumui didinti ir kūrybinėms industrijoms vystyti: užtikrinant bendradarbiavimą tarp savivaldybių ir trečiojo amžiaus universitetų, nevyriausybinių organizacijų, formuojant bendras duomenų valdymo platformas ir jas palaikant, kuriant modulius ir programas, palankius eksperimentavimui ir inovacijoms, individualizuotoms paslaugoms teikti, bendrai organizuojant paslaugų teikimą ir viešinimą. Vilniaus</p>
--	---	---

		<p>rajono savivaldybės administracija ir Švenčionių rajono savivaldybės administracija bus atsakingos už bendrus informavimo ir viešinimo veiksmus, tyrimus, bendrų duomenų sistemų, programų sukūrimą ir priežiūrą.</p> <p>Uždaviniui „Paskatinti rūšiuojamąjį atliekų surinkimą“ priskirti veiksmai sukurs ir pagerins infrastruktūrą bei viešąją paslaugą, kuria naudosis 7 besiribojančių savivaldybių gyventojai: atliekų surinkimo infrastruktūros plėtra ir viešinimo kampanijos paskatins rūšiuoti atliekas. Neinvesticinis veiksmas įgyvendintas – sukurta ir veikia regioninė įstaiga UAB „VAATC“.</p>
	<p>Veiksmai įgyvendinami taikant integruotų teritorinių investicijų metodą.</p>	<p>Strategijos veiksmų visuma prisideda prie šių dviejų Europos Sąjungos fondų investicijų programos prioritetų ir jų uždavinių įgyvendinimo:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ 5-ojo prioriteto „Piliečiams artimesnė Lietuva“ konkretaus uždavinio „5.2. Skatinti integruotą ir įtraukią socialinę, ekonominę ir aplinkosaugos plėtrą vietos lygmeniu, puoselėti kultūrą, gamtos paveldą, darnų turizmą ir saugumą kitose nei miestų teritorijose“; ○ 2-ojo prioriteto „Žalesnė Lietuva“ konkretaus uždavinio „2.6. Skatinti perėjimą prie žiedinės ir efektyvaus išteklių naudojimo ekonomikos“. <p>Vystant regiono ekonominį potencialą bus mažinami teritoriniai netolygumai tarp regiono savivaldybių, sudarant sąlygas ekonominių veiklų skatinimui atokesnėse teritorijose, stiprinamas bendradarbiavimo indėlis sprendžiant ekonominio tvarumo ir socialinius iššūkius. Bus prisidedama prie neigiamo poveikio aplinkai mažinimo, skatinant rūšiuoti atliekas.</p> <p>Įgyvendinant Strategiją bus siekiama pasinaudoti ir kita Europos Sąjungos bei tarptautine finansine parama, inicijuojant projektus, prisidedančius prie Strategijos tikslo pasiekimo ir uždavinių</p>

	įgyvendinimo. Bus ieškoma galimybių pasitelkti kitus finansavimo šaltinius ir programas (pvz., INTERREG, Erasmus+ ir kt.).
--	--

V SKYRIUS
PARTNERIŲ DALYVAVIMAS RENGIANČI IR ĮGYVENDINANT STRATEGIJĄ

Partnerių dalyvavimo rengiant ir įgyvendinant Strategiją aprašymas		
Etapas	Įtraukimo priemonės	Dalyviai
Strategijos rengimas	Atsiklausiant gyventojų ir partnerių nuomonės Vilniaus regiono plėtros tarybos interneto svetainėje ir funkcinės zonos savivaldybių interneto svetainėse, taip sudarant lygias galimybes visiems teritorijos, kurioje numatoma įgyvendinti strategija, gyventojams ir partneriams susipažinti su strategijos projekto turiniu ir pateikti pastabas ir pasiūlymus (2024 m. kovo mėn.).	Vilniaus regiono plėtros tarybos kolegijos partnerių grupė Gyventojai
	Kreipiantis į partnerius tiesiogiai dėl strategijos projekto svarstymo: 2023 m. kovo 16 d. posėdis 2024 m. sausio 17 d. posėdis	Vilniaus regiono plėtros tarybos kolegijos partnerių grupė

Strategijos įgyvendinimas	Skelbiant kasmet apibendrintą informaciją apie strategijos įgyvendinimo pažangą Vilniaus regiono plėtros tarybos interneto svetainėje ir nurodant būdus, kuriais galima pareikšti nuomonę, pastabas ir pasiūlymus dėl Strategijos įgyvendinimo – iki 2025 m. sausio 31 d. (tarpinių rezultatų įvertinimas pagal pateiktą ataskaitą Vidaus reikalų ministerijai).	Vilniaus regiono plėtros tarybos kolegijos partnerių grupė Gyventojai
	Skelbiant strategijos pakeitimo projektą ar jo atskiras struktūrines dalis Vilniaus regiono plėtros tarybos interneto svetainėje ir nurodant būdus, kuriais galima pareikšti nuomonę, pastabas ir pasiūlymus – iki 2030 metų pagal poreikį.	Vilniaus regiono plėtros tarybos kolegijos partnerių grupė Gyventojai
